

สํานักกรรณวิชาชิพครุเจดิมพระเกียรติ *พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว* เนื่องในโอกาสครบ ๖๖ พรรษาเฉลิมพระชนมพรรษา ๖๖ ชลศ ๒๕๕๖

ปฐนียาจารย์ของวงการศีกษาไทย

ศาสตราจารย์ ดร. กอ สวัสดีพาณิश्य

เราควรจัดการศึกษาให้แก่ผู้ยากไร้ในชนบทและในเมืองให้มากเป็นพิเศษ

เราควรจัดการศึกษาพิเศษให้แก่ผู้มีความบกพร่องทางกายและทางสมองให้ทั่วถึง

เราควรปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้นตลอดเวลา

เราควรใช้การศึกษาเพื่อทำให้ทุกคนเจริญขึ้น และทำให้บ้านเมืองของเราเจริญขึ้น

ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

ปูชนียาจารย์

ของวงการการศึกษาไทย

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พานิชย์

ดร. สิริพร บุญญานันต์

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พานิชย์ ปูชนียาจารย์ของวงการการศึกษาไทย เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นนักการศึกษาซึ่งเป็นที่ยอมรับทั้งในวงการการศึกษาของไทย และต่างประเทศ ผู้อุทิศแรงกายแรงใจ ความรู้ความสามารถ เพื่อพัฒนาการศึกษา โดยท่านได้มีความเชื่ออย่างมั่นคงตลอดมาว่า การศึกษาเป็นสิ่งที่ดี ดีต่อตัวบุคคลและครอบครัว ต่อบ้านเมือง และต่อคนทั้งโลก เพราะการศึกษาทำให้คนเจริญขึ้น ทำให้บ้านเมืองเจริญขึ้น และทำให้สังคมต่าง ๆ ทั่วโลกเจริญขึ้น

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พานิชย์ เกิดเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๖๕ ที่อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นบุตรคนโตของนายช่วยกี และนางอ่อน สวัสดิ์พานิชย์ ซึ่งมีอาชีพค้าขาย สมรสกับนางสาวชูศรี ปกาสิทธิ์ มีบุตรธิดารวม ๒ คน ในด้านการศึกษา ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พานิชย์ เรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนประชาบาลประจำอำเภอ และระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนประจำจังหวัด คือ ร้อยเอ็ดวิทยาลัย จนจบชั้นสูงสุดของโรงเรียน คือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โดยสอบได้ที่หนึ่งของชั้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๑ หลังจากนั้นจึงเข้ามาเรียนต่อชั้นมัธยมปลายในกรุงเทพฯ เป็นนักเรียนรุ่นที่ ๑ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วจึงเรียนต่อในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนจบได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต (อ.บ.) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พานิชย์ เริ่มเข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์ตรี กรมสามัญศึกษาเมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๗ ท่านเคยเล่าว่า ความจริงตั้งใจจะกลับไปสอนหนังสือและช่วยพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ดบ้านเกิดของท่าน แต่อาจารย์ มล.ปิ่น มาลากุล ขอให้อยู่ช่วยราชการที่กระทรวงศึกษาธิการ ๑ ปี หลังจากนั้น จึงได้ไปดำรงตำแหน่งอาจารย์ตรี โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัยใน พ.ศ. ๒๔๘๘ และสอบได้วุฒิประกาศนียบัตรครูพิเศษมัธยม (พ.ม.) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑

ต่อมา ท่านสอบชิงทุนรัฐบาล ไปศึกษาต่อ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ตามความต้องการของ กระทรวงศึกษาธิการ โดยคุณครูสภาเป็นผู้จัดสอบ จึงเรียกกันทั่วไปว่า “ทุนคุณครูสภา” จบการศึกษาระดับปริญญาโทประถมศึกษา (M.S. in Education) จาก Oklahoma Agricultural and Mechanical College, รัฐโอคลาโฮมา และปริญญาเอก สาขาประถมศึกษา (Ed.D.) จาก University of California, รัฐแคลิฟอร์เนีย และกลับมารับราชการในตำแหน่งอาจารย์ สังกัดกรมสามัญศึกษา เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๕

ถึงแม้จะจบการศึกษาปริญญาเอกแล้ว ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พานิชย์ ก็ยังมีความตั้งใจจะกลับไปทำงานเพื่อพัฒนาจังหวัดร้อยเอ็ด ดังคำบรรยายของท่านที่วิทยาลัยเกษตรกรรมร้อยเอ็ด ครั้งหนึ่งว่า

“...เมื่อมาแล้วก็คิดว่าจะทำหน้าที่ร้อยเอ็ดต่อไป ทางราชการเขาบอกว่าไม่ได้ จะให้ไปอยู่โคราช ผมก็บอกว่าโคราชก็เอา หากเข้าอยู่ที่โคราชไม่ได้ เขาบอกว่าต้องอยู่ที่กรุงเทพฯ ก็เลยทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ มาเรื่อย ๆ ...”

การรับราชการในกระทรวงศึกษาธิการของศาสตราจารย์ ดร.ก่อ ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว จากตำแหน่งข้าราชการครูชั้นโท ใน พ.ศ. ๒๔๙๖ ท่านได้เป็นศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู เป็นศึกษานิเทศก์เอกคนแรก ใน พ.ศ. ๒๔๙๙ และศึกษานิเทศก์ชั้นพิเศษคนแรกอีกเช่นกันเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ ตำแหน่งสำคัญอื่น ๆ ของท่านได้แก่ ผู้อำนวยการกองแผนงานการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ผู้อำนวยการกองวางแผนการศึกษา กรมการฝึกหัดครู อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา และอธิบดีกรมสามัญศึกษา นอกจากนี้ ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นศาสตราจารย์พิเศษ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ ต่อมาได้ลาออกจากราชการเพื่อรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘

ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พานิชย์ ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ๒ ครั้ง (พ.ศ. ๒๕๑๗ และ พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๒๐) และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ถึง ๔ ครั้ง (พ.ศ. ๒๕๑๘ พ.ศ. ๒๕๒๓ พ.ศ. ๒๕๓๔ และ พ.ศ. ๒๕๓๕)

ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ ได้ดำรงตำแหน่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการต่าง ๆ ทั้งระดับชาติ และนานาชาติ เป็นจำนวนมาก ได้แก่ รองประธานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่ปรึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการองค์การรัฐมนตรีศึกษาธิการแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAMES) กรรมการบริหารขององค์การศึกษาวិทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการทบวงมหาวิทยาลัย และสภาการฝึกหัดครู กรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษานอกระบบ การบริการมูลนิธิช่วยนักเรียนขาดแคลนในพระบรมราชินูปถัมภ์ นายกสภาคมนตรีศึกษาแห่งประเทศไทย (๒ สมัย) เป็นต้น

ช่วงเวลาที่ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ งานที่ท่านทำส่วนใหญ่ เป็น “งานวางพื้นฐาน” ซึ่งเป็นการชี้ทิศทางที่จะสามารถเดินต่อไปในอนาคต โดยผลสำเร็จของการศึกษานั้นต้องปรากฏที่ตัวของนักเรียนที่มีความเจริญก้าวหน้าในทางที่พึงประสงค์และมีคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น แนวคิดและงานสำคัญชิ้นหนึ่งที่ท่านพยายามผลักดันและเร่งรัดให้เกิดการพัฒนา

ได้แก่ การขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานไปสู่ปวงชน

การขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานไปสู่ปวงชน เป็นงานที่ศาสตราจารย์ ดร.ก๋อ ให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษ เนื่องจากเห็นว่ามีความจำเป็นต่อการพัฒนาบ้านเมือง และเพื่อช่วยให้เด็กไทยที่เสียเปรียบในทางเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงเด็กทั้งประเทศได้เรียนจนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างมีคุณภาพ โดยท่านเห็นว่าวิธีขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานนี้จะเป็นแนวทางไปสู่การขยายการศึกษาภาคบังคับในภายหลัง นอกจากนี้จะต้องเตรียมตัวเพื่อขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็น ๑๒ ปี ไปพร้อม ๆ กันด้วย

ดังนั้น ศาสตราจารย์ ดร. ก๋อ สวัสดิ์พาณิชย์ จึงเร่งรัดการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษาไปสู่ชนบทให้กว้างขวางและทั่วถึง เพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นอย่างน้อย และไม่จำกัดจำนวนโรงเรียนที่จะขยายการศึกษา โดยมุ่งเอาความเจริญเติบโตของเด็กเป็นเป้าหมาย ให้เด็กยากจนได้เรียนมากขึ้นและมีเครื่องมือในการทำชีวิตก้าวขึ้นโดย

- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ ในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีอยู่แล้ว และมีห้องเรียนเพียงพอโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน
- กรมสามัญศึกษาจัดตั้งโรงเรียนมัธยมและโรงเรียนสาขาในชนบทเพิ่มขึ้น
- กรมการศึกษานอกโรงเรียนเปิดสอนหลักสูตรแก่นักศึกษาพลเรือน นักศึกษาทหารเกณฑ์ กองประจำการ และผู้ประกอบการอาชีพอิสระ

• ให้โรงเรียนเอกชนทั่วประเทศมีบทบาทในการรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มโรงเรียนละ ๑ ห้อง การดำเนินการดังกล่าว เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีความเป็นรูปธรรมเด่นชัด ส่งผลให้มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้น และมีส่วนช่วยให้อัตราการเรียนต่อของนักเรียนในชนบทเพิ่มสูงขึ้น รวมทั้งช่วยให้นักเรียนและประชาชนที่มีโอกาสศึกษาต่อในระบบได้มีโอกาสมากขึ้นด้วย

ศาสตราจารย์ ดร.ก๋อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นปูชนียาจารย์ผู้มีความอุตสาหะในการพัฒนาการศึกษาไทยเป็นอย่างยิ่ง ดังคำประกาศเกียรติคุณของสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการขอพระราชทานปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ให้แก่ท่านเมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๒๖

“ศาสตราจารย์ ดร.ก๋อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นผู้ที่มีผลงานประจักษ์ชัดและเป็นผู้ริเริ่มบุกเบิกงานด้านต่าง ๆ อาทิ เป็นผู้บุกเบิกงานนิเทศการศึกษา งานวางแผนการศึกษา งานบริหารการศึกษา งานปรับปรุงระบบการฝึกหัดครูทั้งในกรมการฝึกหัดครูและในมหาวิทยาลัย เป็นผู้นำในเรื่องการฝึกหัดครูชนบท โดยพยายามให้นักเรียนฝึกหัดครูเป็นทั้งนักพัฒนาชนบทและเป็นผู้ให้ความรู้ โดยสอนทั้งนักเรียนและประชาชนในลักษณะของการทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี เผยแพร่สิ่งใหม่ให้แก่ประชาชนในชนบท นอกจากนี้ยังได้สนับสนุนและดำเนินการในเรื่องเอกภาพของการประถมศึกษาจนเป็นผลสำเร็จ และได้ช่วยสนับสนุนในเรื่องการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ ในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานการศึกษา คือการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ศาสตราจารย์ ดร.ก๋อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้เสนอแนวนโยบายที่จะรณรงค์จัดปัญหาให้หมดไปเพื่อยกระดับการศึกษาของคนไทยให้สามารถอ่านออกเขียนได้มากขึ้นทัดเทียมอารยประเทศ โดยพยายามรณรงค์เรื่องการอ่านในด้านต่าง ๆ คือ เกณฑ์เด็กในวัยเรียนให้ได้อ่านอย่างทั่วถึงทุกคน จัดรูปแบบการศึกษาให้เหมาะกับเด็กในวัยการศึกษาภาคบังคับที่มีอยู่นอกโรงเรียน จัดรูปแบบการศึกษาเพื่อช่วยผู้ใหญ่อ่านไม่ออกให้สามารถอ่านให้ได้และพยายามช่วยเรื่องวัสดุการอ่าน เป็นต้น...

...นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ยังได้สอนนิสิตครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยติดต่อกันมาเป็นระยะเวลาานาน ตั้งแต่ก่อนเริ่มตั้งคณะวิชา มาจนถึง พ.ศ. ๒๕๓๖ และเป็นอาจารย์พิเศษ เป็นวิทยากร ตลอดจนเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภามหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทั้งยังได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาศึกษาศาสตรจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงอีกด้วย

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้รับเลือกจากราชบัณฑิตยสถานให้ดำรงตำแหน่งภาคีสมาชิก สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ประเภทสังคมศาสตร์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๓

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ได้มีผลงานทางวิชาการอันก่อประโยชน์ให้แก่สังคม โดยส่วนรวมได้แก่งานเขียนแบบเรียนต่าง ๆ งานแต่งตำราและคู่มือครูต่าง ๆ งานเขียนบทความลงในวารสารเป็นจำนวนมาก งานแปล ตลอดจนงานวิจัย ซึ่งก่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาทางด้านการศึกษาและกิจกรรมต่าง ๆ ของบ้านเมืองโดยทั่วไป”

ที่สำคัญที่สุด ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องจากทุกวงการทั้งในประเทศและนานาชาติ **ว่าเป็นผู้ที่ทรงคุณวุฒิและคุณธรรม** เป็นปูชนียาจารย์ที่มีพลศิษย์และผู้ที่ยังรักทุกคนให้ความเคารพนับถือ และนำมาเป็นแบบอย่างในการทำงานและดำรงชีวิตได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ผลงานในรอบปี ของ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายสมชัย วุฒิวิจิรา. (๒๕๓๕). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ บุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่การศึกษาของชาติอย่างสูงยิ่ง. (เมษายน ๒๕๓๖). กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของคุรุสภา.
- หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. (พฤษภาคม ๒๕๓๖). กรุงเทพมหานคร : องค์การค้ำของคุรุสภา.

